

THỰC HIỆN DÂN CHỦ Ở CƠ SỞ TRONG PHÒNG, CHỐNG THAM NHŨNG Ở NƯỚC TA

TS HOÀNG VĂN CHỨC

Học viện Hành chính Quốc gia

1. Một số kết quả đã đạt được.

Quy chế dân chủ (QCDC) ra đời đã đáp ứng nguyện vọng, giải tỏa được nhiều bức xúc của người dân đối với các cấp uỷ đảng, chính quyền cơ sở, nên được đông đảo cán bộ và nhân dân cả nước phân khởi tiếp nhận, thực hiện góp phần tích cực trong cuộc đấu tranh phòng, chống tham nhũng ở nước ta.

Sau hơn 5 năm triển khai thực hiện QCDC ở cơ sở, công cuộc đấu tranh phòng chống tham nhũng ở nước ta đã thu được những kết quả sau:

a. Quy chế dân chủ đã góp phần đổi mới phương thức lãnh đạo của Đảng, công tác quản lý của chính quyền các cấp theo hướng dân chủ hơn, tiêu cực giảm.

Thông qua việc học tập, nghiên cứu, mỗi cán bộ, đảng viên hiểu được ý nghĩa và sự cần thiết thực hiện QCDC, từ đó đổi mới tư duy, đổi mới phong cách lãnh đạo, quản lý: “Trong 5 năm qua, 100% Ban chấp hành đảng bộ phường, xã xây dựng bổ sung quy chế hoạt động; 100% UBND phường, xã gắn nội dung thực hiện QCDC với việc sửa đổi bổ sung quy chế làm việc, có nội quy tiếp dân, có lịch tiếp dân, có sổ công tác theo dõi tiếp dân”¹. Đời sống xã hội được vận hành theo nguyên tắc mới: “Dân biết, dân bàn, dân giám sát và kiểm tra” đang thay thế cho nguyên tắc cũ “Chỉ có cán bộ lãnh đạo bàn và quyết định”. Chính vì vậy, mối quan hệ giữa Đảng và dân ngày một gắn bó chặt chẽ; cán bộ cơ

sở gần dân hơn.

Lẽ lối làm việc của chính quyền cơ sở theo hướng dân chủ hoá và công khai hoá, giảm bớt sự quan liêu, mệnh lệnh, áp đặt. Biểu hiện rõ nhất là cải cách thủ tục hành chính theo hướng “Một cửa” mang lại hiệu quả thiết thực, giảm bớt phiền hà cho nhân dân, các công việc giải quyết nhanh gọn hơn.

Các quy định về tiếp dân được thực hiện ở tất cả các xã, phường.

Nhờ thực hiện QCDC, người dân được biết, được bàn, lại được kiểm tra, giám sát hoạt động, tư cách phẩm chất đạo đức của CB,CC, các tổ chức chính trị - xã hội tại cơ sở. Nhiều hoạt động đã được thực hiện, như lấy ý kiến quần chúng về hoạt động và tư cách phẩm chất của cán bộ thông qua góp ý trực tiếp hoặc hòm thư góp ý; tiếp xúc với cử tri, tăng cường chế độ cán bộ xuống cơ sở, đối thoại với nhân dân; cán bộ kiểm điểm hoạt động trước dân và người dân được quyền bỏ phiếu tín nhiệm các vị trí lãnh đạo do dân bầu...

Qua những hoạt động trên, đội ngũ cán bộ có ý thức tu dưỡng phẩm chất đạo đức, cũng như rèn luyện nâng cao năng lực, đổi mới phong cách giải quyết công việc. Nhờ đó, tệ quan liêu, hách dịch, cửa quyền, độc đoán giám, các biểu hiện tiêu cực từng bước được khắc phục, đạo đức, phẩm chất cán bộ, đảng viên được nâng lên.

Nhờ quan hệ giữa Đảng, chính quyền và người dân được cải thiện mà người dân có

ý thức tốt trong việc xây dựng và bảo vệ chính quyền, tích cực tham gia bầu cử cơ quan lãnh đạo chính quyền các cấp, bầu trưởng thôn, trưởng khu dân cư.

b. Vai trò và năng lực hoạt động của Mặt trận Tổ quốc và các tổ chức chính trị - xã hội, Ban Thanh tra nhân dân ngày một nâng cao.

Thời gian qua, Mặt trận Tổ quốc đã hoạt động theo chiều sâu và bám sát cơ sở. Ở các thôn, xóm, tổ dân phố, Ban công tác mặt trận được xây dựng và hoạt động tốt. Hội Phụ nữ cũng đã khẳng định được vai trò, vị trí của mình làm tăng lòng tin của các hội viên với tổ chức Hội. Ban Thanh tra nhân dân hoạt động nên nếp, đúng pháp luật và có hiệu quả thiết thực.

c. Tình trạng khiếu kiện, nhất là khiếu kiện vượt cấp đã giảm rõ rệt.

Trước khi thực hiện QCDC ở cơ sở, tình trạng khiếu kiện vượt cấp, thậm chí xuất hiện những điểm nóng chủ yếu là do những bức xúc của người dân không được chính quyền cơ sở giải quyết kịp thời. Tại một số nơi, người dân không tin tưởng vào chính quyền cơ sở nên khiếu kiện vượt cấp, thậm chí tập trung đông người kéo nhau lên các cơ quan trung ương. Từ khi thực hiện QCDC, người dân dễ dàng gặp cán bộ cơ sở để bày tỏ những yêu cầu thắc mắc của mình. Do những yêu cầu, thắc mắc này được chính quyền địa phương giải quyết kịp thời và trả lời công khai nên tình trạng ùn tắc đơn từ, ùn đẩy hoặc lảng tránh giải quyết các đề nghị của dân, về cơ bản đã được giải quyết.

d. Việc thu chi, sử dụng các loại quỹ, các công trình có sự đóng góp của nhân dân được kiểm tra giám sát chặt chẽ, ngăn ngừa được các hành vi tham ô, tham nhũng.

Trước khi có QCDC, người dân không được bàn các định mức đóng góp, không biết đầy đủ việc chi tiêu các quỹ do mình đóng góp. Từ khi có QCDC, mọi khoản thu chi quỹ đóng góp của dân đều được công khai, minh bạch, rõ ràng. Thông qua niêm yết công khai các khoản thu chi tại các

bảng thông báo của tổ dân phố, của thôn và tại các cuộc họp cộng đồng dân cư.

Người dân được trực tiếp bàn bạc và quyết định mức đóng góp của mỗi người hoặc mỗi gia đình. Khi thực hiện những công việc này, thường người dân tự cử ra đại diện của mình (phần lớn không phải là cán bộ) trực tiếp thu tiền, chi tiêu và thanh quyết toán. Người dân cũng cử ra tổ kiểm tra, giám sát quá trình thực hiện. Đối với các công trình làm đường làng, ngõ xóm khi triển khai đến địa phận nhà nào, thì nhà đó sẽ trực tiếp cử người giám sát chất lượng. Do được trực tiếp kiểm tra, giám sát, nên người dân yên tâm, tin tưởng và hăng hái tham gia đóng góp cả về kinh phí và các điều kiện vật chất khác cho quá trình thi công.

Bầu không khí đoàn kết trong thôn xóm giữa cán bộ với nhân dân thân mật, gần gũi hơn, xóa đi cái nhìn nghi kỵ của người dân đối với cán bộ cơ sở.

d. Vai trò của Ban Thanh tra nhân dân ngày một khẳng định trong phát hiện hành vi tham nhũng, tiêu cực.

Từ khi triển khai thực hiện QCDC ở cơ sở, vai trò kiểm tra, giám sát của Ban Thanh tra nhân dân và của các tổ chức đoàn thể quần chúng đã được tăng cường, mang lại những kết quả thực tế. Đơn cử ở tỉnh Thừa Thiên - Huế, sau 5 năm thực hiện QCDC, các Ban Thanh tra nhân dân đã phát hiện 4.102 vụ vi phạm. Qua đó, UBND các xã, phường, thị trấn và các cơ quan chức năng kiểm tra xử lý 3.490 vụ. Trong đó, vi phạm về đất đai: 1.531 vụ; vi phạm về kinh tế: 172 vụ; vi phạm chính sách xã hội và quản lý nhà nước: 147 vụ; vi phạm các tệ nạn xã hội: 483 vụ; các vi phạm khác: 1.529 vụ. Qua xử lý, đã thu hồi nộp ngân sách nhà nước: 604.089.000 đồng, thu hồi 49.713 m² đất công bị lấn chiếm và xử lý kỉ luật khiển trách 51 cán bộ chủ chốt². Thực hiện QCDC đã góp phần kiên toàn, củng cố, từng bước nâng cao chất lượng hoạt động của Ban Thanh tra nhân dân và tổ hoà giải, bảo vệ quyền và lợi ích chính đáng của nhân dân.

2. Những giải pháp đẩy mạnh thực hiện quy chế dân chủ, đấu tranh chống tham nhũng trong thời gian tới.

Để công tác phòng, chống tham nhũng có hiệu quả, trong thời gian tới, cần quán triệt và thực hiện tốt một số giải pháp sau:

a. Tăng cường vai trò, mở rộng nhiệm vụ của các tổ chức chính trị - xã hội trong việc thực hiện QCDC ở cơ sở

Trước hết, các tổ chức chính trị - xã hội cần tiếp tục tuyên truyền, phổ biến rộng rãi hơn nữa về mục đích, ý nghĩa và nội dung của QCDC tới các thành viên và toàn dân. Các tổ chức chính trị - xã hội cũng chính là người đại diện cho các thành viên, cho đông đảo nhân dân tại cơ sở. Trong điều kiện trình độ của người dân và mức độ thực hiện dân chủ trực tiếp còn hạn chế thì vai trò làm chủ đại diện của các tổ chức chính trị - xã hội rất quan trọng. Để làm tốt vai trò này, cán bộ lãnh đạo tổ chức chính trị - xã hội phải được nâng cao năng lực, trình độ, kiến thức để tham gia ý kiến, kiểm tra, giám sát... Cần phải có cơ chế, quy trình để các tổ chức chính trị - xã hội thực hiện bàn bạc, kiểm tra, giám sát các hoạt động ở cơ sở. Các tổ chức chính trị - xã hội cần xây dựng kế hoạch tham gia thực hiện QCDC cơ sở, coi đó như là một mảng công tác thuộc chức năng của mình.

b. Cần đảm bảo tính độc lập trong hoạt động của Ban Thanh tra nhân dân.

Ban Thanh tra nhân dân dưới sự điều hành trực tiếp của Mặt trận Tổ quốc, thực hiện công tác kiểm tra, giám sát thường xuyên việc thực hiện QCDC. Hoạt động của Ban Thanh tra nhân dân phải độc lập với chính quyền, nhưng hoạt động thanh tra thường xuyên nên tiến hành đồng thời với các công việc mà các cấp chính quyền triển khai và cần duy trì thường xuyên, liên tục chứ không chờ khi phát sinh các khiếu tố mới thực hiện.

c. Thể chế hoá một số nội dung quy định của QCDC làm cơ sở pháp lý xử lý các hành vi cố tình vi phạm các quy định đặt ra.

Do trên thực tế, nhiều trường hợp không chấp hành QCDC vẫn chưa có hình thức xử lý thích hợp nên cần tiếp tục ban hành các chế tài xử lý đối với những cơ quan và cá nhân cản trở, không tạo điều kiện cho việc thực hiện QCDC. Đồng thời, cũng cần có chế tài xử lý những người dân không chấp hành các quyết định đã được tập thể, cộng đồng bàn bạc thông qua, cũng như những đối tượng lợi dụng QCDC để cản trở công việc của chính quyền, gây mất đoàn kết trong cộng đồng.

Cần nghiên cứu sửa đổi việc quy định các phương thức kiểm tra, giám sát (Điều 13) trong QCDC. Cụ thể: sửa khoản 4: “Bỏ phiếu tín nhiệm”, khoản 5: “Phát hiện... tham nhũng...”. Bởi, đây là hình thức đánh giá và là kết quả kiểm tra, giám sát chứ không phải là *phương thức* kiểm tra, giám sát.

d. Quy trình hoá các bước công việc, cách thức thực hiện nội dung QCDC ở cơ sở.

Quy trình hoá là nguyên tắc của dân chủ nói chung và QCDC nói riêng. Không có QCDC trừu tượng, độc lập hoặc bên trên các công việc diễn ra hàng ngày. Hiện nay, trình độ của đa số cán bộ còn có hạn chế, kỹ năng điều hành các công việc theo quy định của QCDC chưa cao. Lại thêm người dân cũng chưa có thói quen tham gia vào các công việc của cộng đồng theo tinh thần phát huy dân chủ trong khuôn khổ quy định của luật pháp. Chính vì vậy, cần xây dựng và ban hành các quy trình theo tinh thần “cầm tay, chỉ việc” để cán bộ cơ sở quán triệt QCDC trong điều hành công việc. Những quy trình cơ bản cần ban hành và triển khai áp dụng chính thức, như quy trình công khai các chương trình, dự án ở xã, phường; quy trình cho người dân tham gia giám sát các hoạt động của chính quyền; quy trình tham gia, đóng góp ý kiến cho kế hoạch phát triển kinh tế - xã hội địa phương; quy trình huy động và quản lý các nguồn vốn do nhân dân đóng góp; quy trình góp ý và lấy phiếu tín nhiệm cán bộ chủ chốt; quy chế phối hợp giữa

chính quyền với các tổ chức đoàn thể cơ sở...

d. Thực hiện công khai hoá các quy định về thủ tục hành chính của chính quyền, tạo điều kiện thuận lợi cho người dân thực hiện và tham gia kiểm tra, giám sát.

Việc công khai hoá các quy định về thủ tục hành chính sẽ giúp người dân biết, chủ động chuẩn bị đầy đủ các thủ tục khi có công việc cần chính quyền giải quyết. Việc này tránh được sự nhùng nhịu của cán bộ giải quyết công việc, tránh được nghi kị, thắc mắc, khiếu kiện từ phía người dân khi các yêu cầu không được giải quyết do không có đủ thủ tục hành chính cần thiết. Việc công khai quy trình và thủ tục hành chính cũng giúp người dân có điều kiện kiểm tra, giám sát cán bộ chính quyền trong việc chấp hành các quy định của Nhà nước khi giải quyết công việc.

Những quy định về thủ tục giải quyết các công việc hành chính phải đảm bảo các yêu cầu của cải cách hành chính là đơn giản hoá, gọn nhẹ, nhanh chóng và tập trung vào một đầu mối theo cơ chế "Một cửa".

e. Tăng cường cơ hội giao tiếp, đối thoại giữa chính quyền xã, phường và nhân dân; mở rộng cơ hội cho người dân tham gia đóng góp ý kiến đối với các hoạt động của bộ máy chính quyền cơ sở.

Mục tiêu này được thực hiện thông qua các hoạt động sau:

- *Tiếp dân*: là hình thức đã được thực hiện khá phổ biến tại các địa phương, cơ quan công sở như là một nội dung bắt buộc trong việc triển khai thực hiện QCDC cơ sở. Tuy nhiên, công tác tiếp dân ở một số nơi vẫn còn mang tính hình thức, đối phó, chưa phát huy kết quả thực tế. Trong thời gian tới, cần xây dựng và niêm yết công khai lịch tiếp dân của cán bộ lãnh đạo chủ chốt ở địa phương. Tất cả các khúc mắc của người dân phải được tiếp nhận, giải quyết và trả lời kịp thời thông qua tiếp dân.

- *Đối thoại trực tiếp với dân*: cần có quy định bắt buộc đối với lãnh đạo chủ chốt ở

cơ sở định kỳ gặp gỡ đối thoại với dân ngay cả khi chưa nảy sinh những vướng mắc. Đối thoại trực tiếp với cán bộ lãnh đạo chủ chốt sẽ giúp người dân thấy rõ, hiểu đúng chính sách của Đảng và Nhà nước, sự quan tâm của chính quyền các cấp về việc giải quyết các vướng mắc của người dân. Đồng thời, cũng giúp cho cán bộ địa phương thấy rõ được trách nhiệm của mình trong việc giải quyết các vấn đề này. Đây là một hình thức giải quyết các vướng mắc mang tính tập thể, nhanh nhất, có hiệu quả nhất.

g. Thiết lập các hòm thư góp ý, các đường dây nóng để nhân dân liên lạc, phát hiện, tố cáo những hành vi tham nhũng.

Hình thức này sẽ thu hút được những sáng kiến đóng góp có giá trị, kịp thời nắm bắt được các ý kiến, vướng mắc của người dân, hiện tượng lệch lạc, bất thường ngay từ khi mới xuất hiện. Việc tổ chức tiếp nhận đơn thư góp ý và thông tin qua đường dây nóng phải đi đôi với việc tổng hợp, xử lý giải quyết kịp thời các thông tin này và thông báo công khai kết quả cho dân. Có hình thức khuyến khích người dân cung cấp thông tin.

h. Thực hiện các dự án, chương trình với sự tham gia của người dân.

Để nâng cao hiệu quả của các chương trình, dự án tại các địa phương, cần thực hiện đúng những quy định của QCDC, có sự tham gia góp ý, kiểm tra, giám sát của nhân dân ngay từ khâu lập chương trình, dự án đến khâu tổ chức hoạt động, giám sát và đánh giá. Cần có quy định rõ ràng về trách nhiệm, nghĩa vụ của các giám đốc chương trình hoặc dự án về việc thông báo và lấy ý kiến nhân dân, chính quyền sở tại. Quy trình lấy ý kiến nhân dân và đảm bảo sự kiểm tra, giám sát của nhân dân cũng phải được quy định rõ. Hơn nữa, cần quy định rõ trách nhiệm bồi thường vật chất, trách nhiệm hình sự đối với những đơn vị, cá nhân thiết kế, xây dựng công trình không hiệu quả gây thiệt hại cho Nhà nước và nhân dân do không tuân thủ các quy định trên.

(Xem tiếp trang 14).

Hai là, tiếp tục cơ cấu lại chi NSNN trên cơ sở phân định rõ nội dung và phạm vi NSNN cần bảo đảm cho các đối tượng chi của ngân sách, phát huy tính chủ động của các địa phương, đơn vị, xoá bỏ cấp trực tiếp và gián tiếp qua NSNN, gắn cơ cấu lại chi NSNN với cải cách hành chính để huy động cao độ nguồn lực cho phát triển kinh tế - xã hội.

Ba là, tiếp tục hoàn thiện cơ chế phân cấp, vừa đảm bảo tập trung thống nhất, vai trò chủ đạo và điều phối của ngân sách trung ương, vừa phân cấp mạnh đi đôi với tăng cường trách nhiệm và tính chủ động trong quản lý ngân sách của chính quyền địa phương, phân đầu tăng số địa phương tự cân đối ngân sách.

Bốn là, Bộ Kế hoạch và Đầu tư cần phối hợp tích cực hơn nữa với Bộ Tài chính, các bộ chủ quản và các tỉnh trong công tác xây dựng kế hoạch thu chi NSNN và phát triển nền kinh tế.

Bộ Tài chính, Bộ Kế hoạch và Đầu tư cần tăng cường giám sát việc thực hiện và các quyết định ngân sách của địa phương, bộ, ngành; Kho bạc nhà nước phải là cơ quan đầu mối chịu trách nhiệm thực hiện kiểm soát chi ngân sách, quản lý ngân sách của các cấp chính quyền.

Trong công tác thực thi kế hoạch thu, chi NSNN, Chính phủ nên khuyến khích các tổ chức xã hội và nhân dân tham gia tích cực hơn vào công tác giám sát thực hiện dịch vụ công ở cấp địa phương. Tăng cường sự minh bạch bằng cách công bố ngay NSNN sau khi được phê duyệt là một trong những giải pháp tốt nhất để các tổ chức xã hội và nhân dân làm tốt hơn nữa việc giám sát này □

Tài liệu tham khảo:

1. Niên giám thống kê hàng năm, từ năm 2001 đến 2005; Việt Nam quản lý chi tiêu công để tăng trưởng và giảm nghèo (Tập 1, 2), NXB. Tài chính, tháng 4-2005.

* * * * *

THỰC HIỆN DÂN CHỦ Ở CƠ SỞ...

(Tiếp theo trang 5)

Thực hiện các dự án, chương trình với sự tham gia của người dân sẽ làm cho người dân thấy rằng: mặc dù là vốn nhà nước nhưng đây thực sự là những công trình của dân, do dân và vì dân. Từ đó, người dân gắn bó và có trách nhiệm kiểm tra, giám sát đối với công trình.

i. Tăng cường kiểm tra, giám sát, đánh giá việc thực hiện QCDC.

Thực hiện QCDC là một hoạt động mang tính xã hội hóa cao. Vì vậy, việc tăng cường kiểm tra, giám sát và đánh giá có ý nghĩa quan trọng. Đặc biệt là kiểm tra, giám sát, đôn đốc, nhắc nhở của cấp trên đối với cấp dưới. Cần tiến hành quy trình hóa việc kiểm tra, giám sát và đánh giá từng khâu công việc, từng giai đoạn cũng như toàn bộ quá trình triển khai thực hiện.

Muốn vậy, phải xây dựng thống nhất biểu mẫu thu thập thông tin về quá trình thực hiện QCDC, hệ thống tiêu chí kết quả thực hiện QCDC để làm cơ sở giám sát, đánh giá định kỳ hàng tháng, quý, năm, 3 năm, 5 năm... hoặc nhân những dịp sinh hoạt chính trị đặc biệt, như đại hội đảng bộ các cấp, cân có sơ kết, tổng kết đánh giá kết quả thực hiện QCDC. Trên cơ sở đó, kịp thời khen thưởng, rút kinh nghiệm, củng cố bộ máy tổ chức, phổ biến những bài học kinh nghiệm hay, uốn nắn những sai sót, lệch lạc và xử lý nghiêm minh các trường hợp vi phạm □

1. Phát huy dân chủ ở xã, phường. NXB. CTQG. H. 2004, tr. 155.

2. Dự án phát huy dân chủ ở xã, phường. Hội Nhà báo, H. 2004.